

Nr 257

Av herr Nilsson i Göingegården m. fl., om förstatligande av de kommunala gymnasierna, m. m.

(Lika lydande med motion nr 194 i Första kammaren)

Den nu tillämpade principen att nya gymnasier i regel inrättas som kommunala gymnasier och det nuvarande systemet för statsbidrag till dylika har på det kommunala planet visat sig ge upphov till avsevärda olägenheter i olika avseenden, framför allt av ekonomisk natur.

Enligt nu tillämpad praxis utgår statsbidrag — dock blott med 15 000 kr. per klassavdelning av gymnasiets första årskurs — normalt under femte verksamhetsåret i fråga om ett treårigt kommunalt gymnasium och från och med sjätte året när det gäller ett fyraårigt gymnasium. Under de fyra respektive fem första åren av ett allmänt gymnasiums verksamhet får alltså kostnaderna hundra procentigt täckas med kommunala medel. Förstatligandet av ett treårigt gymnasium påbörjas sedan — med en årskurs i sänder — i bästa fall det sjätte läsåret, vid ett fyraårigt gymnasium det sjunde. Helt förstatligt blir det treåriga gymnasiet sålunda tidigast från och med det åttonde läsåret och det fyraåriga gymnasiet från och med det tionde läsåret.

Detta system leder till en synnerligen ojämn belastning för kommunerna. Denna uppfattas utan tvivel ofta som en orättvisa, inte bara av gymnasiekommunerna utan indirekt också av de kommuner som enligt gällande regler har att bidra till gymnasiekommunens kostnader för gymnasiet. Det kan i detta sammanhang vara skäl att erinra om att de kommuner som under senare år fått starta kommunalt gymnasium praktiskt taget samtliga har varit relativt små. Följaktligen har deras ekonomiska resurser också varit ganska begränsade. Om man undantar de kommunala gymnasierna i rikets tre största städer, finner man att mer än hälften av de kommunala gymnasierna finns i städer och köpingar med mindre än 10 000 invånare. För att få en ändamålsenlig gymnasieorganisation till stånd i dessa mindre kommuner och i den region vari de ingår får gymnasiekommun själv ta på sig en betydande ekonomisk börda. Men även de grannkommuner som sänder elever till det kommunala gymnasiet får vidkännas väsentliga kostnader. Dylika nackdelar undgås i de större kommuner som redan har ett statligt gymnasium eller flera sådana och där expansionen kan ske genom utvidgning av den befintliga gymnasieorganisationen.

Alldeles speciella svårigheter orsakar det nuvarande systemet för finansiering

av kommunala gymnasier i fråga om det interkommunala samarbetet. Författningmässigt gäller ju att den kommun som har kommunalt gymnasium och som mottar elever från andra kommuner äger rätt att från de främmande elevernas hemkommuner uppbära en i princip på nettokostnaderna grundad ersättning per elev. Det betyder att de årliga ersättningar dessa kommuner i princip har att betala ofta rör sig om belopp på ca 2 000 kr. per elev, medan motsvarande kostnad därest eleverna gått i ett statligt gymnasium i regel skulle ha legat på nivån 200—400 kr. De belopp gymnasieelevernas hemkommuner kan åläggas betala kommer alltså att variera högst avsevärt beroende på om kommunen vid läns skolnämndens fastställande av elevområden hänförs till ett statligt eller ett kommunalt gymnasiums elevområde.

Från skolöverstyrelsens sida har upprepade gånger framhållits att detta i hög grad försvårar gymnasieplaneringen.

De nu berörda problemen har påtalats av Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund i samband med det utredningsarbete som dessa kommunförbund just nu bedriver på ecklesiastikdepartementets direkta uppdrag och som ett led i strävandena att om möjligt komma fram till av Kungl. Maj:t fastställda enhetliga schablonbelopp per elev och år för varje skolform. Problemet är av sådan art och storleksordning att kommunförbunden inte bedömer det möjligt att på denna punkt föra förslaget om schabloniserade ersättningsbelopp i hamn, därest inte de kommunala elevkostnaderna vid dessa nya gymnasier radikalt skärs ned. I gemensam skrivelse till Konungen den 20 november 1962 har de båda kommunförbunden sett sig nödsakade anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte vidtaga sådana åtgärder att de betydande problem som nu råder bringas till en rimlig lösning.

I likhet med vad kommunförbunden föreslår i ovannämnda skrivelse och med instämmande i de synpunkter som däri anförts anser vi den närmast till hands liggande lösningen vara den att det kommunala förstadiet helt slopas och att alla allmänna gymnasier omedelbart göres statliga såsom fallet även är med de tekniska gymnasierna. Det förhållandet att frågan om gymnasiernas framtida huvudmannaskap för närvarande är föremål för gymnasieutredningens prövning synes inte behöva utgöra hinder för den nu föreslagna reformen, då en eventuell generell överflyttning av de hittills statliga gymnasierna till kommunalt huvudmannaskap självklart måste förutsättas ske utan överförande av kostnader från staten till kommunerna.

Skulle emellertid denna reform trots allt inte anses möjlig att nu genomföra, bör det kunna uppställas som ett minimikrav att de kommunala gymnasierna — såsom skolöverstyrelsen upprepade gånger föreslagit — tilldelas statsbidrag omedelbart från starten. Dessa statsbidrag måste emellertid utformas på ett helt annat sätt än för närvarande, och kan rimligen inte sättas lägre än de driftbidrag som tillämpas för högre kommunala skolor, dvs. 79 % av lärarlönerna. Detta andrahandsyrkande grundar sig givetvis på förutsättningar att praxis beträffande förstatligande av kommunala gymnasier — därest det statliga huvud-

mannskapet alltjämt förblir regel för allmänna gymnasier — icke ändras så, att det kommunala förstadiet utsträckes att bli längre än vad som hittills normalt varit fallet. Skulle en ändring ske beträffande huvudmannskapet, bör alla kostnader, som vid statliga gymnasier nu täckes av statsmedel, även i fortsättningen komma att helt och fullt bestridas medelst statliga anslag.

Samma synpunkter som ovan anförts beträffande allmänna gymnasier är i stort sett giltiga också för de kommunala handelsgymnasierna. Eftersom handelsgymnasierna i motsats till de allmänna över huvud taget inte förstatligas skall här inte tas upp själva huvudmannafrågan. Men däremot gäller även för handelsgymnasierna att de under de första åren av sin verksamhet får drivas helt med kommunala medel. De elevkostnader som uppstår för gymnasiekommunen och för de kommuner som ingår i det nya handelsgymnasiets elevområde blir följaktligen också i detta fall mycket höga. Samma betydande olägenheter från planerings- och samarbetssynpunkt som gör sig gällande vid de allmänna gymnasierna har även i detta fall rest sig för kommunförbunden under deras arbete för en eventuell schablonisering av de interkommunala eleversättningarna. Komplikationerna på det interkommunala planet är här om möjligt än större, eftersom handelsgymnasiernas elevrekrytering i regel är ännu mera regionalt bettonad än de allmänna gymnasiernas. Svårigheterna skulle undanröjas om statsbidrag enligt de av 1961 års riksdag beslutade normerna finge utgå till nya handelsgymnasier redan från starten. Skälen för att så borde bli fallet överensstämmer med de argument som kan anföras till förmån för att staten redan från begynnelsen bör ekonomiskt engagera sig i kostnaderna för nya allmänna gymnasier.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta

1) att existerande kommunala gymnasier i sin helhet förstatligas fr. o. m. den 1 juli 1964,

2) att samtliga kommunala handelsgymnasier från den 1 juli 1964 erhåller statsbidrag enligt det av 1961 års riksdag beslutade nya systemet för bidragsgivning till handelsgymnasier.

Stockholm den 23 januari 1963

Gust. Nilsson
i Göingegården

Eric Karlsson
i Olofström

Carl-Erik Johansson
i Södertälje

John R. Anderson
i Sundsvall

Ingemund Bengtsson

Anna-Lisa Lewén-Eliasson

Helge Lindström

Per Svensson
i Stenkyrka

Alvar Andersson
i Knäred

Erik Magnusson
i Tumhult

Brita Elmén